

مطالعه تطبیقی عاطفه زن در اشعار
غاده السمان و فروغ فرخزاد

وجیه گلشن مقدم

حکایت قلم نوین

۱۳۹۶

سرشناسه	گلین مقدم، وجیهه، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	آرماتشهر زنانه: بررسی ابعاد فکری و عاطفی اشعار فروغ فرخزاد و غاده السمان/ وجیهه گلین مقدم.
مشخصات نشر	تهران: حکایت قلم نوین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۵۷ ص. ۵/۲۱×۵/۱۴، ۵/۲۱ س. م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۰۸۱-۲۰۵۶
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۵۱] - ۱۵۷، همچنین به صورت زیر نویس.
عنوان دیگر	بررسی ابعاد فکری و عاطفی اشعار فروغ فرخزاد و غاده السمان.
ضوء	فرخزاد، فروغ، ۱۳۱۳ - ۱۳۴۵ -- نقد و تفسیر
ضوء	Farrokhzad, Forugh -- Criticism and Interpretation
موضوع	سمان، غاده، ۱۹۴۲ - م. -- نقد و تفسیر
موضوع	Samman, Ghadah -- Criticism and interpretation
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	History and criticism -- Persian poetry -- 14th century
موضوع	شعر عربی -- قرن ۲۰ م. -- تاریخ و نقد
موضوع	History and criticism -- Arabic poetry -- 20th century
موضوع	ادبیات تطبیقی -- فارسی و عربی
موضوع	Comparative literature -- Persian and Arabic
موضوع	ادبیات تطبیقی -- عربی و فارسی
موضوع	Comparative literature -- Arabic and Persian
موضوع	زنان شاعر ایرانی -- سرگذشتنامه
موضوع	Women poets, Iranian -- Biography
موضوع	زنان شاعر عرب -- سرگذشتنامه
موضوع	Women poets, Arab -- Biography
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ ۸۲۴ گک PIR۱۶۴
رده بندی دیویی	۸۶۱/۶۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۶۴۰۰۴۹

کتابخانه ملی ایران

مطالعه تطبیقی عاطف‌رن در اشعار

غاده‌السمان و ابوسعید خضری

مؤلف: وحیده گلین

شمارگان: ۵۰۰

چاپ و صحافی: ندا

چاپ اول: ۱۳۹۶

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۸۱-۵۶-۲

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و فخررازی، پلاک ۱۷۴، واحد ۱

تلفن: ۶۶۴۹۷۳۰۰-۶۶۴۹۷۲۹۵

فهرست مطالب:

۱۱		مقدمه
۱۷		فصل اول ادبیات تطبیقی
۱۹		۱- ماهیت ادبیات تطبیقی
۱۹		۱-۱- تعریف ادبیات تطبیقی
۲۴		۲-۱- اهمیت ادبیات تطبیقی
۲۵		۳-۱- لوازم ادبیات تطبیقی
۳۱		۲- مکتب‌های ادبیات تطبیقی
۳۱		۱-۲- مکتب فرانکوفونی
۳۳		۲-۲- مکتب آمریکایی
۳۴		۳-۲- مکتب آلمانی
۳۷		فصل دوم: ادبیات زنانه
۳۹		۱- ماهیت زبان زنانه در ادبیات
۴۲		۲- شعر زنان در ایران و کشورهای عربی در دوره‌ی معاصر
۴۵		فصل سوم: غاده‌السمان
۴۷		۱- زندگی‌نامه و شخصیت غاده‌السمان
۴۸		۲- آثار و کتب غاده‌السمان

۴۸.....	۱-۲- قصه‌ها و رمان‌ها.....
۴۹.....	۲-۲- الاعمال غیر الکامله.....
۴۹.....	۲-۳- نصوص شعریه (دیوان‌های شعری).....
۴۹.....	۳- غاده و صدای زنانه در ادبیات عرب.....
۵۲.....	۴- زبان ادبی غاده‌السمان.....
۵۲.....	۴-۱- نوآوری‌های غاده.....
۵۳.....	۴-۲- مضمون و محتوا.....
۵۵.....	۴-۳- قالب و زبان.....
۵۷.....	فصل چهارم: فروغ فرخزاد.....
۵۹.....	۱- زندگی‌نامه، شخصیت و آثار فروغ فرخزاد.....
۶۳.....	۲- فروغ فرخزاد و صدای زنانه در ادبیات فارسی.....
۶۴.....	۳- زبان ادبی فروغ فرخزاد.....
۶۴.....	۳-۱- نوآوری‌های فروغ.....
۶۶.....	۳-۲- مضمون و محتوا.....
۶۸.....	۳-۳- قالب و زبان.....
۶۸.....	۴- نمونه‌هایی از اوزان ابداعی فروغ.....
۶۸.....	۴-۱- فاعلاتین فاعلاتین فاعلاتین فاع.....
۶۹.....	۴-۲- فاعلات فاعلات فاعلات فاع (مفاعیلین مفاعیلین).....
۶۹.....	۴-۳- فاعلات فاعلات فاع (فاعیلین مفاعیلین مفاعیلین).....
۷۱.....	فصل پنجم: بارزترین مضامین مشترک.....
۷۳.....	۱- اگزیستانسیالیسم و فلسفه‌ی مرگ.....
۷۶.....	۱-۱- جدال مرگ و زندگی و راهکارهای مواجهه با آن دو.....
۸۴.....	۲- آزادی.....
۹۴.....	۳- عشق.....
۱۰۵.....	۴- نامه‌های عاشقانه.....
۱۰۶.....	۴-۱- نامه‌ای از غسان به غاده.....

۱۰۷	۴-۲- نامه‌ای از فروغ به پرویز شاپور
۱۰۷	۵- مرد آرمانی
۱۱۲	۶- عصیان بر ضد آفرینش
۱۱۵	۷- سرکشی و عصیان بر سنت‌ها
۱۱۹	۸- سیاست و اجتماع
۱۲۲	۹- طبیعت
۱۲۶	۱۰- تنهایی
۱۲۹	۱۱- رؤیا
۱۳۳	فصل ششم: بارزترین وجوه اختلاف
۱۳۵	۱- درد غربت و غایب وطن
۱۴۰	۲- جنگ
۱۴۵	۳- امید به آینده
۱۴۷	۴- فرزند و زندگی خانوادگی
۱۵۰	نتیجه‌گیری
۱۵۳	منابع و مآخذ

مقدمه

با نگاهی گذرا بر سیر تحول تاریخ کشورهای مشرق زمین به ویژه ایران و بلاد عربی درخواهیم یافت که از دیرباز تاکنون، جایگاه زنان به دلایل متعدد حکومتی، سیاسی، دینی و تمایلات سنتی نادیده گرفته شد و استعدادها و احساسات و تمایلات و اندیشه‌هایشان در زندانی به نام خانه محکوم به زوال شد و به مرور زمان، زنان روشنفکر و شاعر و شاعران جامعه سر از زندان بردگی تعصبات اجتماعی عصر خود بیرون آوردند و با ابزار شعر و زبان ادبی به احقاق حق و حقوق خود همت گماشتند تا پرد از تمایلات و اندیشه‌های روشنگرانه‌ی خود برداشته و زنان دیگر جامعه را از جهل تاریخی‌ای که گرفتار آن شده بودند، درآورند.

براین اساس شاعران زنی که در اعصار گذشته شعر می‌نوشتند، در چهارچوب ادبیات مردسالارانه‌ی حاکم بر زمان خویش و در قالب سبک مضامین، باورها و سبک‌ها به خلق آثار ادبی همت گماشتند و ذوق و قریحه‌ی شاعری خود را در این قالب پروراندند؛ اما این روند رفته‌رفته مترقی شد تا اینکه زنان در زمینه‌های گوناگون وارد عرصه‌های گوناگون شدند و تلاش کردند تا آنچه که در طول تاریخ بر آنان روا داشته شده بود و از آن تحت عنوان ظلمی تاریخی یاد می‌کردند، رهایی یابند تا اینکه با اوج گرفتن

انقلاب مشروطه در ایران و جنبش‌هایی همچون جنبش سید جمال‌الدین اسدآبادی و سایر روشنفکران مبارز در کشورهای عربی، در عرصه‌های مختلف زمینه‌ی آزادی‌اندیشه و آزادی بیان و مبارزه با ظلم و استبداد حکومت زمان که منجر به نارضایتی مردم شده بود، فراهم گردید و نسل جدید و تفکراتشان را به سمت و سوی گرایش‌ات روشنفکرانه و تجددمآبانه سوق داد و این امر کمک‌های زیادی به جنبش‌های نوین اجتماعی کرد؛ اما بعضاً به اشتباه طی این جریان‌ها زنان را در پوسته‌ی تجدد و روشنفکری به‌عنوان یک کالای لوکس مصرفی آن‌هم برای همان جامعه‌ی مردسالار و بی‌توجه به اندیشه‌ها و شعور باطنی زنان، قرار داد و آنان را آراسته و جایگزین زنان اندرونی‌ها و پستوها کرد و به آنان پروبال داد. در این اوضاع و شرایط ویران‌عدای از زنان شجاع، متفکر و روشنگر در عرصه‌های مختلف با تلاش و مبارزه در برابر این شرایط نامطلوب رنگ و بوی زنانه را با زبان ادبی فاخر وارد فرهنگ سیاست، اجتماع و ادبیات کرد.

پیش‌قراول این حرکت ادبی و اجتماعی در ایران خانم فروغ فرخزاد بود که برای اولین بار با سبک، عناصر و عوالم زنانه به خلق آثار ادبی روی آورد و احساسات و اندیشه‌های خویشتن را در قالب شعرهایش به گوش جامعه‌ی مردسالار و حتی تاریخ مردسالار زمان خود و آیندگان رساند که درنهایت این نوآوری در مضامین، به نوآوری و تجدید در سبک ادبی و شعر معاصر منجر شد.

در جامعه‌ی عرب نیز زن مورد بی‌مهری و استعمار فراوان قرار می‌گرفت تا جایی که حتی به او به چشم اثاث منزل نگریسته می‌شد و گویی که زن طفیلی وجود مرد و فقط عنصری از طبیعت برای برانگیختگی شهوت و التذاذ جنسی و هیجانی مردان است. حتی ظهور اسلام نیز با وجود همه‌ی تلاش‌ها و نگرش‌ها و آیین‌های انسان‌ساز خود به جز جلوگیری از زنده‌به‌گور کردن دختران و برخی سنت‌های ناعادلانه‌ی دیگر، نقش چندانی در بهبود شرایط

حاکم نداشت؛ چراکه فرهنگ اعراب در طول تاریخ در همان قالب مردسالار شکل گرفته بود و به راحتی قابل تغییر نبود.

«پس از انقلاب فرانسه و تسلط بنیادیت بر مصر، با تلاش‌های آزادی خواهان عرب مانند احمد الششیدی، جمال‌الدین اسدآبادی و ... بر لزوم آموزش زنان و آزادی ایشان پافشاری شد و روشنفکران عرب دلیل عقب‌ماندگی کشورهای شرقی را عقب‌ماندگی زنان آنان می‌دانستند و از آن زمان تاکنون برای حضور هر چه بیشتر زنان در جامعه تلاش‌های زیادی صورت گرفته شد.»^۱

خانم «ناده» شاعر معاصر سوری از زنان روشنفکر و شجاع عرب است که با مبرازات بی‌دین خود پیرامون مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عرب دیدگاه‌های سمی و تویی را مطرح و بر لزوم آن‌ها پافشاری کرد و با زبان زنانه و عواطف سنان‌های شور به بیان آن‌ها پرداخت که مورد اقبال اندیشمندان و ادیبان جهان عرب قرار گرفت.

یکی از روش‌های مطالعه‌ی تاریخی و ادبی در بررسی تحولات بشر، مطالعه‌ی تطبیقی است و آن ابزاری برای پژوهش در فرهنگ ملل مختلف می‌باشد و از این رهگذر به بررسی رویکردهای موجود در جوامع مختلف می‌پردازد تا علاوه بر مطالعه در نحوه‌ی نگرش، افکار و اندیشه‌ها، و سنت‌ها و باورها و ... به بررسی وجوه اشتراک و اختلاف ملت‌ها و تمدن‌ها بپردازد. آن‌ها و کسب اطلاع از تحول جوامع مختلف در طول تاریخ به‌کار می‌آید. این پژوهش تلاش شد تا مطالعه‌ی تطبیقی بین دو شاعر معاصر زن صورت گیرد و در آن به بررسی ادبی، روانشناسی و پاره‌ای از آرای جامعه‌شناسی با محوریت عواطف زنانه بپردازیم.

درباره‌ی موضوع این پژوهش با عنوان مطالعه‌ی تطبیقی عاطفه‌ی زن در اشعار فروغ فرخزاد و غاده‌السمان که نگارنده برگزیده است، افراد دیگری به مطالعه در عناوین مرتبط با این عنوان پرداخته‌اند که از آن میان می‌توان به خانم نسرین مدنی، خانم ام‌البین حبیبی‌زاده و آقای مصطفی جواترودی و ... اشاره کرد که پژوهش این عزیزان کمک شایانی به نگارش این پژوهش کرده است.

مقصود نگارنده از بررسی ادبیات زنان و جایگاه آنان در ادبیات و اجتماع این است که در گسترش و ارتقای سطح تفکرات جامعه به‌ویژه زنان و اصلاح رویکردهای آنان تلاش کرده باشد تا زنان جامعه با بهره‌گیری از روند فکری و جری‌های حامی حقوق زنان که نتیجه‌ی تلاش زنان بزرگوار و روشنگر هجرون فروغ فرخزاد و غاده‌السمان به این مرحله از رشد و شکوفایی و بالایی رسیده است، ضمن شناخت اندیشه‌ها، تمایلات و باورهای درونی خود به کسب علم و معرفت پرداخته و به‌رغم پذیرش نقش‌های خود در قالب همسری، مادر و مدبری دلسوز، برای رشد و ترقی جامعه‌ی خود و احقاق حقوق دست‌رسانی خویش تلاش کرده و باعث رشد و شکوفایی خویش، فرزندان و خانواده، و درنهایت جامعه باشند و آینده‌ای روشن به آیندگان خود هدیه دهند.

یکی از اسرار خلقت آفرینش بر مبنای جنسیت مخلوقات است. زن و مرد که برترین عناصر خلقتند بی‌گمان، نیازها، آرمان‌ها و نگرش‌های متفاوتی در واکنش به پدیده‌های گوناگون جهان هستی دارند و هر کدام نیز زبان خاصی برای بازگو کردن احساسات و عواطف و اندیشه‌های خود به کار می‌بندند. از آنجاکه ابزار بشر برای ارتباط و بیان زبان آن‌هاست، لذا بدیهی است که این تفاوت‌ها به خلق آثار ادبی و کلامی جدید می‌انجامد و ادبیات را به دو حوزه‌ی ادب زنانه و مردانه تقسیم می‌کند. بدیهی است که براساس تفاوت در

بیان عواطف و انگیزه‌ها، زبان ادبی شاعران زن و مرد باهم متفاوت است که از اسلوب کلام می‌توان به جنسیت صاحب اثر پی برد.

به نظر نگارنده دیگر زمان آن رسیده است که همانگونه که قابلیت‌های انسان‌ها براساس جنسیت تفکیک‌پذیر است، لذا زبان شعری و ادبی آنان هم بر همین اساس، قالب و اسلوب خاص خود را دارد و مطالعه درمورد ادبیات زنانه، ماهیت زبان ادبی زنان که مطابق با خلقت آنان است به ما کمک می‌کند، ضمن تعریف نوع جدیدی از انواع ادبی در قالب ادبیات زنان، به تجدید در فضا و اجتماع و مضامین ادبی دست یابیم که حتماً این امر باعث رشد و شکوفایی جامعه و فرهنگ می‌شود و جایگاه زنان در جامعه را تثبیت می‌کند و آنان را از قیود و سنت‌های غلط و بی‌منطق به دنیای نور و روشنی فرامی‌خواند.